

Hvor blir det av plastavfallet?

Vi har et kjempeproblem. Noe av det eksporterer vi. Resten brenner vi.

Hjemme hos familien Elena Eik og Anders Eik Pilskog på Borhaug er plastsortering en selvfølge.

– Vi er opptatt av å bidra til at så mye plast som mulig kan gjenvinnes, når plasten først finnes. Da er det fint om den kan gjenbrukes, sier Anders.

– For meg er det ikke et spørsmål om å sortere plastemballasje eller ei; det er viktig for meg at plasten gjenvinnes. På samme linje er vi også opptatt av gjenbruk, strandrydding og er bevisste på hvor mye eller lite plast man kjøper, sier Elena.

Halvparten av plasten du kildesorterte hjemme i fjor, ble ikke resirkulert. Den endte i forbrenningsovner i utlandet. Må vi bare bli flinkere til å sortere? Eller er problemet langt større?

En stank av sur melk og råtnende mat henger over stablene med plastavfall i den svære sorteringshallen. Fabrikkssjef Michael Stechert drar en spjæret Rema 1000-pose ut av en mannshøy balle av sammenpresset plast. Fiskemat-emballasje, en schweppes-flaske og tomme godteriposer er godt synlige. Det er ingen tvil om hvor dette søppelet kommer fra. Det er fraktet hit fra Norge, til Vogt Plastic GmbHs sorterings- og gjenvinningsanlegg i byen Premnitz, en times kjøring vestover fra Berlin.

Stechert inspiserer plasten fra Norge. Den er usortert og til dels tilgriset. Det betyr at noe av den ikke lar seg gjenvinne. Andre deler av avfallet inneholder så mange ulike typer plast at det også er uresirkulerbart. Dessuten er det ikke alt som folk putter i plastavfallet, som er plast. Blant yoghurtbegrene, zalloflaskene, isboksene, osteemballasjen og smør-eskene fins det ting som ikke har noe på et resirkuleringsanlegg for plast å gjøre: Melkekartonger, brukte bleier, et trillebårhjul.

Norsk plast opp i røyk

Tilsammen sendte Norge i fjor drøyt 43.000 tonn kildesortert plastemballasje fra husholdningene til gjenvinning i Sverige og Tyskland. Men av dette ble bare 21.500 tonn – halvparten - faktisk gjenvunnet, viser tall fra returselskapene Plastretur og Norsirk. Resten gikk bokstavelig talt opp i røyk i store forbrenningsanlegg.

Avfallet fra Norge er likevel som regel reinere enn det som kommer fra tyske kommuner, ifølge Stechert.

– Vi gjenvinner så mye plast som mulig fra den, sier han. Vogt Plastic tok imot 10.500 tonn med usortert plast fra norske kommuner i fjor. Ytterligere 20.000 tonn gikk til to andre gjenvinningsanlegg i Tyskland.

Fabrikkssjef Stechert klyver opp en metallstige til en avsat. Der kan han se samlebandene gå med små biter av opphakket plast. Ett materiale om gangen blir skilt ut og fraktet til gjenvinning i

FAKTA ► ENGANGSPLAST OG ANNEN PLAST

- Emballasjeplast er blitt kalt «waste waiting to happen». I 2021 utgjorde den 242 000 tonn i Norge, ifølge forskere.
- I tillegg ble 887 000 tonn plast av mer holdbare typer satt på markedet – i bygningsindustrien, biler, fiskerier og havbruk, elektronikk og klær. Men heller ikke holdbar plast har evig liv.
- Plast er ekstremt anvendelig og har gjort mye for velstandsøkningen. Men det har kostet miljøet og klimaet.
- I dag blir bare 22 prosent av all plast i Norge gjenbrukt eller resirkulert, ifølge rapporten. 70 prosent blir brent – og bidrar til 7 prosent av Norges klimagass-utslipp.
- Langt verre blir det hvis vi ikke tar kraftige grep, tror forskerne: Da vil vi i 2040 produsere 34 prosent mer plast enn i dag, som vil bli til 57 prosent mer søppel her til lands, og føre til 60 prosent mer forbrenning, som vil øke klimagassutslippene med 21 prosent.

en annen hall. Der går en smal passasje mellom maskinene. Stechert åpner en luke med vant hånd, stikker armen inn og henter ut en håndfull fine flak av lilla, oransje og blå plast. Disse blir til såkalt re-granulat, som igjen kan få nytt liv som hagemøbler eller vannkanner.

På langtur – kanskje til et nytt liv

Ketsjupflasken som du har skylt og kastet i riktig pose hjemme, forsvinner ut av ditt liv med kommunens søppelbil. Men den er på ingen måte ute av historien. Norge gjenvinner ingenting her hjemme av avfallet fra plastemballasjen på det norske markedet, som var rundt 242.000 tonn i 2021. Kildesortert plast søppel skal i stedet på langtur.

Familien på Borhaug tar plastsorteringen på alvor. Hvis de er usikre på om en emballasje skal i plast eller restavfall, sjekker de på nettsiden sorter.no.

– Jeg etterlyser mer informasjon om hva som skal kastes i plastsøpla. Noe er godt merket, mens andre ting er man usikker på hvor skal kastes. Slik informasjon bør finne forbrukerne. Ikke motsatt. Folk er litt late; så hvis noen ikke er opptatt av å sortere plast, vil de ikke lete aktivt for å finne ut hva som er riktig, mener hun.

I husholdningen til Elena og Anders blir alt plastemballasje skylt og tørket. Det blir enten satt til tørk i vasken eller på benken. Det hender også at plastemballasjen henges til tørk på tørkesnora på utsiden.

– Rutinene våre er ikke sånn at det plager oss veldig, vi er blitt vant til det. Vi er opptatt av å gjøre det riktig, sier Anders.

Kildesortert plast fra renovasjonsanleggene i Lister blir lastet på lastebil og kjørt til Sverige eller Tyskland. Men før den kommer så langt, er den innom Bane Nors terminal på Alnabru i Oslo.

Lastebilen fra Bring er stappet full av plastavfall fra Bærum. Nå skal det videre, på tog ut av landet, til Tyskland. FOTO: INGEBORG ELIASSEN, INVESTIGATE EUROPE

Norsk eksportprodukt til Tyskland, drøyt 38.000 tonn i fjor: Plastavfallet vårt. Litt over halvparten ble til råstoff for ny p

Maskinfører Kai Trollebø balanserer et halvt tonn plastavfall på gaffeltruck for hver balle han laster på biler, som så forsvinner ut av avfallsanlegget. – Jeg har lurt på hvor det blir av, sier han.

FOTO: INGEBORG ELIASSEN, INVESTIGATE EUROPE

På Vogt Plastics anlegg blir norsk plastemballasje til re-granulat, som igjen er råstoff til nye plastprodukter, som hagemøbler og vannkanner.

FOTO: NICO SCHMIDT, INVESTIGATE EUROPE

En norsk melkekartong blant avfallet som sorteres ved det tyske sorterings- og gjenvinningsanlegget Vogt Plastic GmbH utenfor Berlin.

FOTO: NICO SCHMIDT, INVESTIGATE EUROPE

plast. Den andre halvparten kunne ikke gjenvinnes. Det ble brent.

FOTO: NICO SCHMIDT, INVESTIGATE EUROPE

Elena Eik og Anders Eik Pilskog er opptatt av å skylle, tørke og sortere plastemballasjen riktig.

FOTO: CECILIE NILSEN

Mye av det kildesorterte plastavfallet fra kommunene i Oslo-området er tilgriset. Det gir gode forhold for rotter, katter og kråker. – Rottene er store. De spiser kattunger, sier maskinfører Kai Trollebø.

FOTO: INGEBORG ELIASSEN, INVESTIGATE EUROPE

Bring-sjåfør Agnieszka Walasek og maskinfører Kai Trollebø ved Norsk Gjenvinnings anlegg på Alnabru har lastet 20 tonn plastavfall fra Bærum. Nå skal det avsted til Tyskland.

FOTO: INGEBORG ELIASSEN, INVESTIGATE EUROPE

FOTO: ALEXIA BARAKOU

FAKTA ► EUROPAS PLASTKRISE

- Sammen med lokalaviser over hele Norge, Senter for undersøkende journalistikk og journalistgruppen Investigate Europe, har Lister24 forsøkt å finne ut hva som skjer med plastemballasjen etter at vi har kastet den.
- Prosjektet er en del av Investigate Europes graveprosjekt #Wasteland, som publiseres i 10 europeiske land. Investigate Europe har støtte fra Fritt Ord.
- Journalism Fund's Earth Investigations Programme har støttet dette prosjektet økonomisk.
- Framover vil Lister24 publisere en rekke saker om dette temaet.
- Les de internasjonale sakene på Investigate Europes nettsider.

Norsk eksportprodukt til Tyskland, drøyt 38 000 tonn i fjor: Plastavfallet vårt. Litt over halvparten ble til råstoff for ny plast. Den andre halvparten kunne ikke gjenvinnes. Det ble brent.

FOTO: NICO SCHMIDT, INVESTIGATE EUROPE

Fabrikkseier Michael Stechert ved Vogt Plastic GmbH utenfor Berlin inspiserer baller med plastavfall fra Norge. Blant handleposer, sha resirkuleringsanlegg for plast.

Alnabru er et enormt nasjonalt logistikk-knutepunkt. Men et par kilometer lenger ned i Groruddalen, på Norsk Gjenvinnings avfallsanlegg, har også innsamlet plast fra Oslo-regionen vært klart for henting denne dagen.

Bring-sjåfør Agnieszka Wala-sek lirker en fullstappet lastebil over en rampe som er akkurat bred nok. Vekta viser at bilen er lastet med 20 tonn plastsøppel. Det kommer fra husholdninger i Bærum, og maskinfører Kai Trollebø har stablet det om bord den siste halvtimen. Nå skal plasten ut på en lang reise, til Malmø og Trelleborg i Sverige, så videre til Rostock eller Travemünde i Tyskland.

Sirkulært, hva er det?

På jobb ser Bring-sjåfør Wala-sek og maskinfører Trollebø baksiden av forbrukersamfunnet: Berget av plastsøppel.

– Det er forferdelig, det er altfor mye. Selv kjøper jeg i stort for å redusere eget plastavfall, sier Agnieszka Wala-sek.

Tobarnsmoren fra Grimstad er på linje med offisiell norsk og europeisk politikk: Vi skal slutte å ødelegge kloden som om det fantes en Planet B. Vi skal inn i en «sirkulær» økonomi

der vi gjenbraker og gjenvinner mye mer. Innen 2050 skal verden bli «klimanøytral».

I elver over hele Europa er plast det vanligste søppelet.

I forlengelsen av elvene er havet, som er blitt verdens største plastfylling. Hvert år går rundt 11 millioner tonn plast ut i havene.

I 2017 fant forskere 30 plastposer i magen på en syk og utslitt hval som grunnstøtte på Sotra utenfor Bergen. To år seinere døde en annen hval, på Filipinene, av dehydrering og sult, med 40 kilo plast i magen. Like etter skjedde det igjen, på Sardinia i Middelhavet, der en død hval lå i fjæra med 22 kilo handleposer, fiskesnører og annen plast i magesekken.

EU skur til kravene

Råstoffet til plast er olje og gass. I produksjonen brukes kjemikalier som kan være farlige, også for mennesker. Hvis plasten havner på en fylling, i havet eller i naturen, kan slike kjemikalier lekke ut, gå i grunnvannet, eller i fisk og andre arter, og videre til mennesker. Forskere advarer om følger av noen kjemikalier for fruktbarhet, immunrespons og forbrenning, og for økt risiko for angst, depresjon, hyperaktivitet og at-

ferdsproblemer hos barn.

Hvis vi ikke endrer måten vi produserer og bruker plast på, kommer det til å være mer plast enn fisk i havet i 2050, sa Frans Timmermans, sjefen for EUs grønne omstilling, da han presenterte EUs plaststrategi for fem år siden.

– Vi må få slutt på plast i vannet, maten og til og med i kroppen våre. Den eneste langsiktige løsningen er å redusere plastavfall ved å gjenvinne og gjenbruke mer, sa han.

Rotter som tar kattunger

Ballene med brukt, sammenpresset plastemballasje som maskinfører Kai Trollebø hos Norsk Gjenvinning tar på gaffelen, veier hver mellom 400 og 600 kilo. Den er ikke rein. Her er det mat å finne for kråkene som henger over avfallsanlegget, og for rotter og katter. Rottene er store, sier Trollebø og viser med hendene.

– De spiser kattunger. Trollebø sier han har reddet 12 fra en slik skjebne ved å ta dem med hjem. Maskinføreren har lang erfaring på anlegget. Han balanserer mange tonn plastavfall på gaffeltruckene hver eneste dag og ser bilene dra avsted med det.

– Jeg har jo lurt på hvor det blir av, sier Trollebø.

Det koster å bli kvitt avfallet

Det vet Plastretur, Norges dominerende returselskap for plastavfall: Rundt åtte transporter med brukt plast går ut av landet i regi av dem, hver eneste dag.

Plastretur eies av selskapene som bruker plastemballasje på produktene sine: Orkla, Tine, Nortura, Ringnes og mange andre. Handelsnæringen og de som produserer plastemballasje, er også på eiersiden.

Plastretur er bindeleddet mellom avfallsselskap i 326 av landets 356 kommuner på den ene siden og ulike anlegg for resirkulering i Tyskland på den an-

dre. Kommunene selger plastavfallet de har samlet inn hjemme hos folk, til Plastretur for en avtalt pris per tonn. Prisen er høyere jo reinere plasten er. I neste omgang betaler Plastretur tyske resirkuleringsanlegg for at de skal gi plasten nytt liv.

Noen kommuner har i stedet avtale med Plastreturs lille konkurrent, Norsirk. Dette selskapet henter plastavfallet fra Oslo-folk såvel som fra Grenland, Lindesnes og Øst-Finnmark. Denne plasten fraktes til et resirkuleringsanlegg i Bredaryd i Sverige, drevet av selskapet Swerec. Der blir plasten både sortert, vasket og gjenvunnet.

FAKTA ► PLANER FOR SIRKULÆR-ØKONOMI

- EU-kommisjonen har mange planer for å få til en sirkulær økonomi med mer gjenbruk og gjenvinning. På dette området følger EØS-medlemmet Norge EUs vedtak i tillegg til sine egne.
- Mål om 5 prosent mindre plastemballasje per innbygger i 2030, 10 prosent mindre i 2035 og 15 prosent mindre i 2040 [EU-forslag].
- All plastemballasje på markedet skal være gjenvinnbar innen

2030 [EU-forslag].

- Obligatoriske minstekrav for resirkulert plast i emballasje [EU-forslag].
- Innen 2035 må norske kommuner sortere minst 70 prosent av plastavfallet [Vedtatt].
- I dag skal minst 30 prosent av plastemballasjen i Norge resirkuleres. I 2025 blir minstekravet 47 prosent, i 2030 kvesses det til 50 prosent [Vedtatt].

mpoflasker og salami-emballasje fins trillebårhjul og annet som ikke har noe å gjøre på et
FOTO: NICO SCHMIDT, INVESTIGATE EUROPE

Bring henter plastemballasje-avfall fra kommuner over hele landet og frakter det til nærmeste togterminal; Narvik, Fauske, Mo i Rana, Mosjøen, Trondheim, Åndalsnes, Bergen, Stavanger, Kristiansand – eller her på Alnabru, ifølge John Asak i Bring Intermodal. Hit kommer alt, før det blir satt på nye tog ut av landet – til Tyskland og Sverige.

FOTO: INGEBORG ELIASSEN, INVESTIGATE EUROPE

På Vogt Plastics anlegg blir norsk plastemballasje til re-granulat, som igjen er råstoff til nye plastprodukter, som hagemøbler og vannkanner.

FOTO: NICO SCHMIDT, INVESTIGATE EUROPE

– Rutinene våre er ikke sånn at det plager oss veldig, vi er blitt vant til det. Vi er opptatt av å gjøre det riktig, sier Anders.

FOTO: CECILIE NILSEN

Det går feil vei

Her er én god og én dårlig nyhet.

Den gode nyheten er at plastemballasjen du skyller og kaster i riktig pose eller dunk, går inn i et avansert system. Til slutt blir den sannsynligvis råstoff til nye plastprodukter.

Den dårlige nyheten er at mye mer fortsatt havner utenfor dette systemet. Det bidrar i stedet til en pågående global miljø- og klimakatastrofe.

Grunnen til det, er ikke minst at rundt halvparten av plastemballasjen fra husholdningene går i restavfallet. Når du kaster yoghurtbegeret eller den tomme flasken med oppvaskmiddel der, havner den i et av landets 18 forbrenningsanlegg og går opp i røyk. Kommunene sjekker iblant hvor mye plastemballasje som skulle blitt kildesortert, men som i stedet havner sammen med alskens annet avfall. Resultatet av sånne såkalte plukkanalyser varierer sterkt; noen finner rundt 10 prosent plast, andre nærmere 20.

Daglig leder ved renovasjonsselskapet for Hægebostad og Åseral, Ove Haugland, opplyser at rundt 20 prosent av restavfallet er plast. Han anslår at 10–12 prosent av plastemballasjen er feilsortert.

Steinar Ness, daglig leder ved

IRS Miljø på Erikstemmen, forteller at de ikke har gjennomført plukkanalyse de siste årene. Det samme gjelder for Renovasjonsselskapet for Farsund og Lyngdal, ifølge daglig leder Lars Tjelland.

– Jeg tør ikke anslå hvor mye plast det er i restavfallet. Men erfaringene med hvor mye av den innsamlede plastemballasjen som faktisk blir gjenvunnet, er den gjengs oppfatningen i bransjen omkring 70 prosent. De resterende 30 prosent er feil, skitten eller blandet plast, eller ikke plast i det hele tatt, sier Tjelland.

– Plastavfallet vi henter hos husholdningene inneholder noen urenheter, grunnet brukerfeil hos abonnentene. Vi klarer å fange opp noe, og sorterer bort åpenbare urenheter. Vi lever med at ikke alle forstår alt. I de fleste sammenhenger er systemet som skal behandle det videre, ganske robust, sier han.

– I Oslo finner vi veldig mye plast i restavfallsposen, faktisk opp mot 70 prosent av alt plastavfallet. Én grunn til det, er at Oslo-folk ofte har mindre plass enn andre, sier Hans Petter Karlsen, administrerende direktør i renovasjons- og gjenvinningsetaten i Oslo kommune.

Noen gidder ikke sortere.

Noen synes det er vanskelig å skjønne hva som skal i hvilken pose.

Men en annen grunn til at mye plastemballasje ikke blir kildesortert, er at den ikke er designet for gjenvinning fordi den består av flere typer plast. Produsenter av mat forklarer dette med behovet for å unngå svin, som også er et stort problem.

– Vi skulle definitivt ønske at gjenvinningsgraden var høyere. Men det produseres fremdeles plastemballasje som ikke er gjenvinnbar, og da blir det søppel inn, søppel ut. Da må vi rette blikket mot produktlovgivningen. Dette starter med produsenten, det er der det store fotavtrykket kommer, mener Karlsen.

Det norske plastsystemet baserer seg tungt på fjernvarme-forbrenning og eksport. Det er «i grunnleggende utakt med en sirkulær, avfallsfri plastøkonomi», advarte internasjonale og norske forskere i 2021.

Nordmenn er ikke alene. I hele Europa går det ennå feil vei. Selv om det blir stadig mer gjenvinning, vokser forbruket av plast raskere enn denne kapasiteten. Uten radikal handling kommer kontinentet til å ha 46 prosent mer plastsøppel

i 2030 enn i dag, og det meste av det vil være engangsplass, spår EU.

Tro og tvil om tiltak

Men det gjelder å ha trua, skal vi tro myndigheter og gjenvinningsindustri. TV-kjendisen Leo Ajkic sier det sånn i en reklamevideo for Plastretur/Grønt Punkt: «Det stemmer at noe av plasten ikke kan resirkuleres. Men jeg synes ikke det er god nok grunn til at jeg bare skal kaste alt i restavfallet og la alt bli brent opp og ute av kretsløpet for alltid. Stol på at du er viktig, at gjenvinning fungerer og at det du gjør, betyr noe!»

Helmut Maurer jobbet i 15 år på innsiden av EU-systemet med å bekjempe plastavfall-problemet. I fjor ble han pensjonist. Tyskeren merker seg prognosene fra OECD: Milliarder av tonn ny engangsplass vil havne på markedet de neste årene. Han tror ikke på at Europa kan gjenvinne seg ut av avfallskrisen.

Hovedproblemet, mener Maurer, er forestillingen om at Europas grønne skifte skal la seg kombinere med fortsatt vekst. Tiltakene for å begrense selve plastforbruket er altfor forsiktige, hevder han.

– Fortellingen om resirkulering er blitt banket inn i oss. Men

gjenvinning løser ikke problemene våre. Jeg ser heller ingen beslutsomme tiltak for å løse dem. Og det bekymrer meg, sier den avgåtte EU-eksperten.

Plastemballasjen til en Salma-laks er skylt og tørket. Nå kastes den i plastsøpla hjemme hos Elena og Anders.

– Hvis vi finner ut at plastsøpla bare blir brent, etter alle årene vi har brukt tid på å skylle, tørke og sortere, ville hjertet mitt blitt knust. Hvis det er realiteten, ville vi nok gradvis sluttet å sortere. Men jeg håper at vår innsats gjør at plasten fra vårt hjem, er ren nok til å gjenvinnes, sier Elena, og avrunder:

– Jeg er opptatt av at nye ting skal produseres av den gjenvunnede plasten, slik at man unngår å bruke energi og ressurser for å produsere helt ny plast, for å produsere nye ting. Det er derfor jeg resirkulerer.

CECILIE NILSEN
cecilie.nilsen@lister24.no

AMUND TRELLEVIK, INVESTIGATE EUROPE

INGEBORG ELIASSEN, INVESTIGATE EUROPE

NICO SCHMIDT, INVESTIGATE EUROPE